

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.78>

УДК 331.522.4

О. П. Попова,

к. і. н., завідувач відділу науково-організаційної роботи,

Український інститут експертизи сортів рослин

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2587-2860>

Л. М. Коцюбинська,

старший науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи,

Український інститут експертизи сортів рослин

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7276-6935>

Ю. Л. Стефківська,

старший науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи,

Український інститут експертизи сортів рослин

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5679-0377>

О. А. Скубій,

науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи, Український

інститут експертизи сортів рослин

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8414-9894>

І. Ю. Дубова,

старший науковий співробітник відділу науково-організаційної роботи,

Український інститут експертизи сортів рослин

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-9946-1004>

**ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ
РЕСУРСІВ ФІЛІЯМИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ЕКСПЕРТИЗИ
СОРТІВ РОСЛИН**

*O. Popova,
PhD in History Sciences, Head of the Department of Scientific and Organizational
Work, Ukrainian Institute for Plant Variety Examination*

*L. Kotsiubynska,
Senior Researcher of the Department of Scientific and Organizational Work,
Ukrainian Institute for Plant Variety Examination*

*Y. Stefkivska,
Senior Researcher of the Department of Scientific and Organizational Work,
Ukrainian Institute for Plant Variety Examination*

*O. Skubii,
Researcher of the Department of Scientific and Organizational Work, Ukrainian
Institute for Plant Variety Examination*

*I. Dubova,
Senior Researcher of the Department of Scientific and Organizational Work,
Ukrainian Institute for Plant Variety Examination*

DETERMINING THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF LABOR RESOURCES OF THE UKRAINIAN INSTITUTE FOR PLANT VARIETY EXAMINATION

У статті проаналізована ефективність використання трудових ресурсів філіями Українського інституту експертизи сортів рослин. Дано визначення поняття «трудові ресурси філій Українського інституту експертизи сортів рослин». Здійснено аналіз динаміки руху трудових ресурсів у 2021 – 2023 роках, загальний оборот кадрів, коефіцієнт плинності кадрів. Визначено забезпеченість філій трудовими ресурсами у розрізі посад. Досліджено середній тарифний розряд працівників у звітному році в порівнянні з попереднім та за штатним розкладом. Встановлене середнє навантаження на 1 працівника сортодослідами та виділено філії, в яких воно перевищує норму.

За результатами досліджень якісного складу та структури трудових ресурсів доведено, що визначальний вплив на рівень кваліфікації трудових ресурсів Українського інституту експертизи сортів рослин мають такі показники: вік, рівень освіти, стаж. Обґрунтовано наявні втрати робочого часу на філіях інституту та оцінено продуктивність праці та трудомісткість виробництва продукції, отриманої з вирівнювальних посівів у 2021 та 2023 роках.

The article analyzes the effectiveness of the use of labor resources by branches of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination. The definition of the concept of «labor resources of the branches of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination» is given. Under the concept of «labor resources of the branches of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination» should be considered the workers working in the branches of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination, who invest their labor, intellectual and physical capabilities, scientific knowledge and practical experience for the work related to the conduct of the qualification of plant variety examination.

The analysis of the dynamics of the movement of labor resources 2021-2023, the total turnover of personnel, the turnover rate of personnel was carried out. The provision of branches with labor resources in terms of positions was determined/ the overage tariff category of employees in the reporting year was studied in comparison with the previous one and according to the regular schedule.

The average workload per 1 employee with variety tests is established and the branches in which it exceeds the norm are highlighted. Based on the results of research into the qualitative composition and structure of labor resources, it has been proven that the following indicators have a decisive influence on the level of qualification of labor resources of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination: age, level of education and experience.

The existing losses of working time at the branches of Ukrainian Institute for Plant Variety Examination were substantiated. It has been proven that the existing

losses of working time in the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination are the result of the influence of certain factors (both objective and subjective). Special attention should be paid to round-the-clock downtime, which management of the Ukrainian Institute for Plant Variety Examination should eliminate as a matter of priority, this will allow to increase labor productivity in the near future, and, as a result, to increase production volumes, which means to improve indicators characterizing the efficiency of the use of labor resources. The labor productivity and labor intensity of the production of products obtained from leveling crops in 2021 and 2023 were estimated.

Ключові слова: *трудові ресурси, ефективність, рух трудових ресурсів, кваліфікація, освіта, навантаження на 1 працівника, робочий час, продуктивність праці, трудомісткість виробництва продукції.*

Key words: *labor resources, efficiency, movement of labor resources, qualification, workload per 1 employee, working time, productivity of labor, labor intensity of production.*

Постановка проблеми: Визначення ефективності використання трудових ресурсів філіями Українського інституту експертизи сортів рослин (далі – УІЕСР) передбачає пошук резервів раціоналізації використання трудових ресурсів та аналіз всіх складових для можливості вибору найоптимальніших показників. Працівники є головним ресурсом УІЕСР, від якості й ефективності використання якого багато в чому залежить результативність діяльності та проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин.

Неефективне використання кадрового потенціалу містить ризик значного зниження рівня кваліфікації і працездатності працівників, продуктивності праці, збільшує матеріальне та моральне старіння основних фондів, підвищує матеріалоємність продукції, призводить до значного підвищення собівартості продукції та зниження ефективності виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику ефективності використання трудових ресурсів висвітлено в працях багатьох вітчизняних науковців. О.П. Єлець та І. О. Гармаш підкреслюють, що «економічний аналіз стану та ефективності використання трудових ресурсів повинен займати одне з основних місць у системі загального аналізу господарської діяльності підприємства» [1, с.421]. М.А. Кравченко звертає увагу на те, що «оцінка використання трудових ресурсів дозволяє виявити недоліки у роботі, їх причини та внутрішні резерви економії трудовитрат і підвищення ефективності використання кадрів» [2]. Н.О. Магас зазначив, що «головним джерелом розвитку економіки виступають люди: їх майстерність, освіта, підготовка, мотивація діяльності» [3, с.91].

Н.М. Махначова та І.Ю. Семенюк вважають, що «основним показником ефективності використання трудових ресурсів є продуктивність праці» [4,с.308]. В.Б. Мішура, С.В. Касьянюк та Ю.О. Петренко у своїх дослідженнях роблять висновок про те, що «підвищенню ефективності формування і використання трудових ресурсів підприємства сприяє скорочення втрат робочого часу та забезпечення його раціонального використання, удосконалення режимів праці і відпочинку» [5, с.80].

Метою даної статті є визначення ефективності використання трудових ресурсів філіями Українського інституту експертизи сортів рослин шляхом аналізу динаміки руху трудових ресурсів, їх якісного складу та структури, даних використання робочого часу, продуктивності праці та трудомісткості продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Планування, формування та аналіз чисельності працівників підприємства є одним з актуальних напрямків у сучасній інноваційній економіці, оскільки, крім інших умов, успіх роботи будь-якого підприємства (організації) безпосередньо залежить від формування чисельності персоналу, його професійно-кваліфікаційного складу, а також від ефективного використання працівників за часом, кваліфікації та рівнем освіти.

Визначення ефективності використання трудових ресурсів УІЕСР неможливе без аналізу їх чисельності, динаміки змін чисельності, плинності кадрів, наявного трудового стажу, структури робочих місць в філіях УІЕСР тощо. Під трудовими ресурсами ресурсами філій УІЕСР слід розглядати працюючих в філіях УІЕСР робітників, які вкладають свою працю, інтелектуальні та фізичні можливості, наукові знання і практичний досвід для роботи, пов'язаної з проведенням кваліфікаційної експертизи сортів рослин.

Проведення аналізу трудових ресурсів УІЕСР потребує встановлення наявної чисельності працюючих та порівняння даного показника з потребами. Динаміка руху трудових ресурсів відображена в таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка руху трудових ресурсів УІЕСР*

Показник	Роки			Відхилення	
				2023 до 2021	
	2021	2022	2023	чол	%
Середньооблікова кількість працівників, осіб	527	565	550	23	4,4
Прийнято, осіб	164	151	147	-17	-10,4
Вибуло осіб, із них:	131	125	146	15	11,5
З причин плинності кадрів, із них:	131	125	146	15	11,5
З причин добровільного звільнення (з власної ініціативи), осіб	130	125	146	16	12,3
З причин примусового звільнення (низка якість працівника, невідповідність займаній посаді, порушення корпоративних правил), осіб	1	0	0	-1	-100
Скорочення штату, тис. осіб	0	0	0	0	0
Оборот по звільненню, %	0,25	0,22	0,27	0,02	6,8
Оборот по прийняттю, %	0,31	0,27	0,27	-0,04	-14,1
Загальний оборот кадрів, %	0,56	0,49	0,53	-0,03	-4,8
Коефіцієнт плинності кадрів, %	0,25	0,22	0,27	0,02	6,8

*Джерело – складено автором за даними звітності УІЕСР

Отже, дані таблиці 1 свідчать, що чисельність персоналу в УІЕСР на початку 2023 року становила 550 чоловік, що у порівнянні з 2021 роком більше на 23 чол. (4,4%). У 2023 році було прийнято на роботу на 17 чоловік (10,4%) менше, ніж у 2021 році, а вибуло за рахунок добровільного звільнення на 15 чоловік (11,5%) більше. Лише у 2021 році примусово звільнено 1 чоловіка.

Відповідно у 2023 році зменшився загальний оборот кадрів на 4,8% з показника 0,56 до 0,53, а коефіцієнт плинності кадрів зріс на 6,8% і складає 0,27.

Забезпеченість філій УІЕСР трудовими ресурсами представлена на рисунку 1.

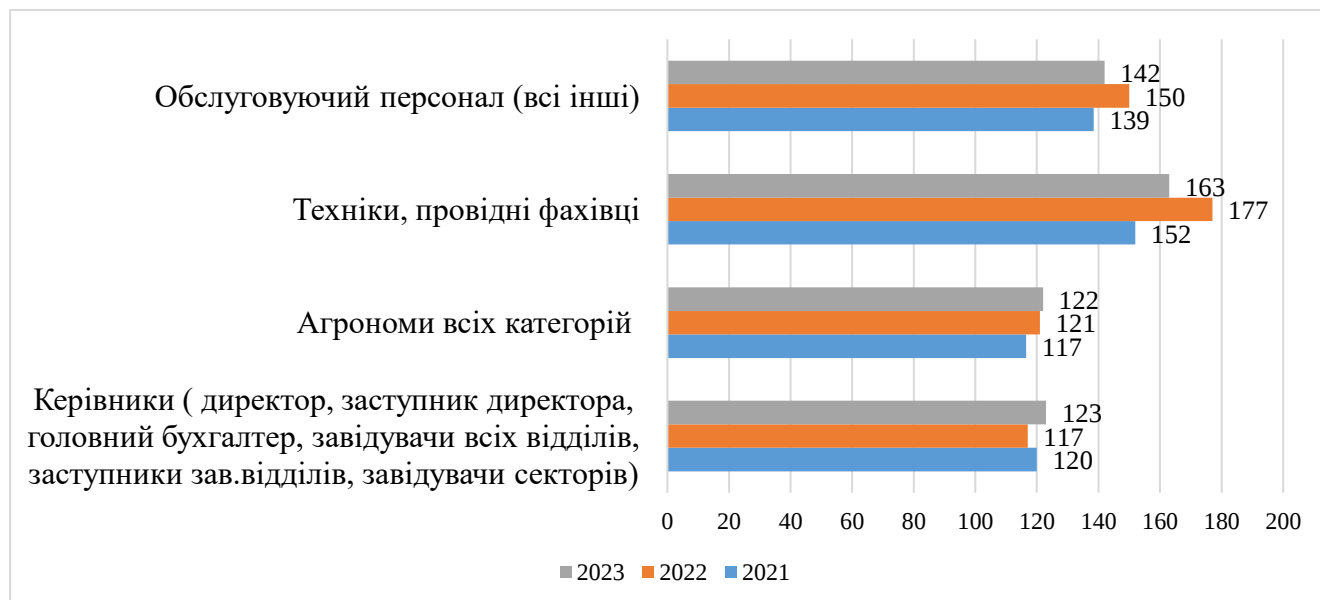

Рис. 1. Забезпеченість філій УІЕСР трудовими ресурсами за 2021-2023 роки

Постійність складу персоналу та забезпеченість трудовими ресурсами є важливою умовою діяльності філій УІЕСР. Правильно визначена потреба в персоналі, забезпечення відповідних умов праці та мотивація задоволення персоналу роботою сприятимуть у досягненні поставлених цілей та визначенні подальших шляхів зростання продуктивності праці.

Із загальної чисельності працівників у 2023 році 22,4% припадає на керівників; 22,2% агрономів всіх категорій; 29,6% на техніків та провідних фахівців і 25,8% на обслуговуючий персонал. Аналіз питомої ваги категорій працівників у 2022 та 2021 роках порівняно з 2023 роком свідчить про те, що вона істотних змін не зазнала. Спостерігається незначний відсоток зменшення питомої ваги керівників та обслуговуючого персоналу. Питома вага фахівців-агрономів в загальній структурі залишилася незмінною.

Відомо, що узагальнюючим показником рівня кваліфікації робочих є середній тарифний розряд. Він обчислюється по формулі середньої

арифметичної з тарифних розрядів, зважених по числу робочих, що мають відповідні розряди (Табл.2).

Таблиця 2. Середній тарифний розряд у філіях УІЕСР у 2023 році*

Показник	сума добутоків і-того розряду на чисельність робочих і-того розряду	Чисельність робочих і-того розряду	Середній тарифний розряд
попередній 2022 рік	5462	565	9,67
за штатним розкладом (2023)	9379	1036	9,05
факт звітного 2023 року	5419	550	9,85

*Джерело – складено автором за даними звітності УІЕСР

Якщо порівняти середній тарифний розряд за звітний період із середнім тарифним розрядом, розрахованим згідно зі штатним розкладом, то можна зробити висновок, що кваліфікація робочих відповідає вимогам діяльності УІЕСР. Причому рівень кваліфікації підвищився у 2023 році в порівнянні з попереднім.

Правильна організація праці і умови роботи в УІЕСР мають забезпечуватися за рахунок відповідності складу працюючих характеру робіт. Для проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин необхідні фахівці певної професії і спеціальності. Рівень професійної забезпеченості філій УІЕСР фахівцями агрономами характеризується відповідністю фактичної чисельності агрономів потребі в них відповідно до навантаження для виконання програми проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин (Табл.3).

Як видно з таблиці 3, в середньому по системі сортовипробування у 2023 році навантаження сортодослідами складало 200 фізичних сортодослідів на 1 фахівця. Лише 9 філій або 45% (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Хмельницька та Черкаська) мають навантаження, що перевищує середній показник. На 7 філіях або 35% (Одеська, Харківська, Житомирська, Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська та Сумська) навантаження на 1 агронома вдвічі менше. В Донецькій філії взагалі не закладалися сортодосліди.

Таблиця 3. Навантаження на 1 фахівця агронома у філіях УІЕСР у 2023 році*

№ з/п	Назва філії УІЕСР	2023 роки		
		кількість сортодослідів	кількість агрономів	навантаження на 1 агронома
1	Вінницька філія УІЕСР	983	3	328
2	Волинська філія УІЕСР	1422	5	284
3	Дніпропетровська філія УІЕСР	2593	16	162
4	Донецька філія УІЕСР	0	3	0
5	Житомирська філія УІЕСР	253	3	84
6	Закарпатська філія УІЕСР	594	1	594
7	Івано-Франківська філія УІЕСР	892	6	149
8	Київська спеціалізована філія УІЕСР	668	5	134
9	Кіровоградська філія УІЕСР	1504	7	215
10	Львівська філія УІЕСР	1389	3	463
11	Одеська філія УІЕСР	850	15	57
12	Полтавська філія УІЕСР	2629	12	219
13	Рівненська філія УІЕСР	687	2	344
14	Сумська філія УІЕСР	1573	14	112
15	Тернопільська філія УІЕСР	685	8	86
16	Харківська філія УІЕСР	161	2	81
17	Хмельницька філія УІЕСР	479	2	240
18	Черкаська філія УІЕСР	2353	9	261
19	Чернівецька філія УІЕСР	351	4	88
20	Чернігівська філія УІЕСР	200	2	100
	По системі	20266	122	200

*Джерело – складено автором за даними звітності УІЕСР

Навантаження фахівців агрономів сортодослідами у 2023 році по видам експертизи наведено на рисунку 2.

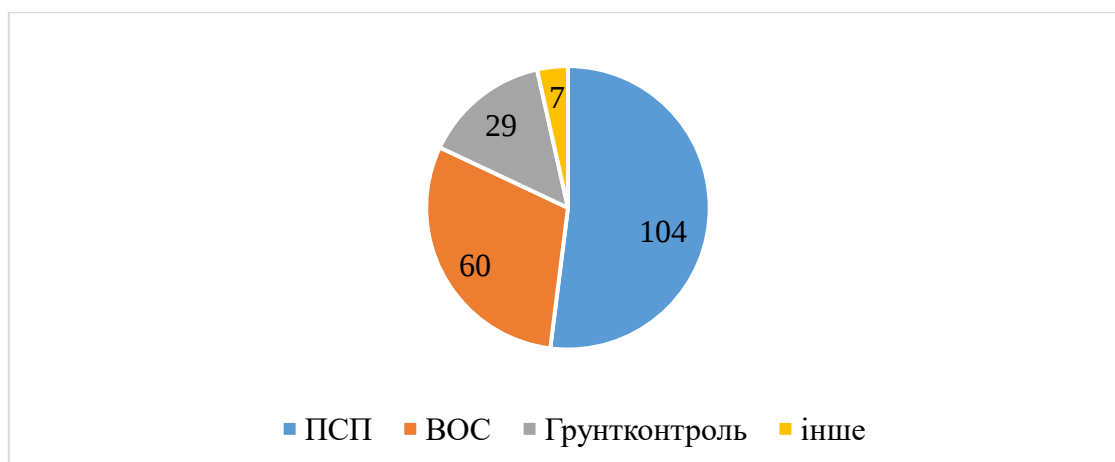

Рис. 2. Навантаження на 1 фахівця-агронома сортодослідами у 2023 році по видам експертизи

Як видно з рисунку 2, найбільше навантаження по сортодослідах було з кваліфікаційної експертизи на придатність для поширення сортів рослин (ПСП) – в середньому 104 сортодосліди на 1 агронома, на відмінність однорідність і стабільність (ВОС) – 60 сортодослідів, проведення ділянкового ґрунтового контролю – 29, інші види експертизи – 7.

Визначальний вплив на рівень кваліфікації трудових ресурсів УІЕСР мають такі показники: вік, рівень освіти, стаж. На нашу думку, оптимальними будуть трудові ресурси середньої вікової групи (від 30 до 50 років), уже з набутим трудовим досвідом вищим рівнем освіти. Якісний склад трудових ресурсів філій УІЕСР за 2021-2023 роки наведено у таблиці 4.

Таблиця 4. Якісний склад та структура трудових ресурсів філій УІЕСР за 2021-2023 роки*

Групи працівників	за 2021р.		за 2022р.		за 2023р.		Відхилення 2023/2021 (+,-)	
	чол	%	чол	%	чол	%	чол	%
За віком, років:								
від 20 до 30	41	7,8	42	7,4	41	7,5	0	-0,3
від 30 до 40	94	17,8	105	18,6	99	18,0	5	0,2
від 40 до 50	122	23,1	121	21,4	132	24,0	10	0,9
від 50 до 60	270	51,2	297	52,6	278	50,5	8	-0,7
Разом:	527	100	565	100	550	100	23	x
За освітою:								
незакінчена середня	10	1,9	9	1,6	5	0,9	-5	-1,0
середня, середня спеціальна	283	53,7	309	54,7	300	54,5	17	0,8
вища	234	44,4	247	43,7	245	44,5	11	0,1
Разом:	527	100	565	100	550	100	23	x
За трудового стажу, років:								
до 5	72	13,7	77	13,6	59	10,7	-13	-2,9
від 5 до 10	68	12,9	74	13,1	80	14,5	12	1,6
від 10 до 15	63	12,0	75	13,3	88	16,0	25	4,0
від 15 до 20	87	16,5	94	16,6	82	14,9	-5	-1,6
понад 20	237	45,0	245	43,4	241	43,8	4	-1,2
Разом:	527	100	565	100	550	100	23	x

*Джерело – складено автором за даними звітності УІЕСР

Дані таблиці 4 свідчать, що в структурі трудових ресурсів філій УІЕСР у 2021-2023 роках найбільшу частку (понад 50%) складають працівники у віці від 50 до 60 років. Частка працівників від 30 до 40 років у 2023 році – 18%, від 40 до 50 років – 24% відповідно. Позитивна динаміка характерна для такого показника, як рівень освіти. Аналіз показав, що кількість працівників з незакінченою середньою освітою у 2023 році зменшилася вдвічі в порівнянні з 2021 роком. Вищу освіту має 44,5% трудових ресурсів, 54,5% - середню, середню спеціальну. Стаж понад 20 років мають більше 40% працівників, що є позитивним показником і свідчить про зростання професіоналізму. До 5 років стажу мають лише 10,7% усіх працівників, від 5 до 10 років – 14,5%, від 10 до 15 років – 16%, від 15 до 20 років – 14,9%.

Ефективність використання трудових ресурсів значною мірою залежить від використання робочого часу з метою виявлення втрат робочого часу, а також визначення причин цього явища для вирішення даної проблеми. Для цього проаналізуємо використання робочого часу на філіях УІЕСР у 2021-2023 роках, що представлені у таблиці 5.

Таблиця 5. Дані використання робочого часу по філіям УІЕСР за 2021-2023 роки*

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021 (+,-), %
Середньооблікова чисельність робітників, чол.	527	565	550	4,4
Час, відпрацьований робітниками, люд.-год.	944 940	957 187	998 885	5,7
Неявки на роботу, люд.-год. в тому числі:	106 011	135 343	135 787	28,1
Додаткові відпустки з дозволу адміністрації	6 483	19 344	17 864	175,6
Чергові відпустки	84 000	84 433	83 328	-0,8
Через хворобу	15 528	14 665	17 966	15,7
Прогоули				
Цілодобові простої		16 901	16 629	

*Джерело – складено автором за даними звітності УІЕСР

Проведений аналіз свідчить, що в УІЕСР на 4,4% збільшилася середньооблікова чисельність працівників, відповідно зросли на 28,1% неявки на роботу у 2023 році по відношенню до 2021 року. Це відбулося в основному за рахунок зростання кількості додаткових відпусток (збільшилися вдвічі); кількість чергових відпусток практично не змінилася і залишилася на одному рівні; на 15,7% збільшилася кількість неявок на роботу через хворобу; відсутні прогули. Вцілому неявки на роботу склали 12,4% (135787 люд.год.) від загального фонду робочого часу 2023 року, тоді як у 2021 році лише 10, 1% (106011 люд.год.).

Для оцінки продуктивності праці на філіях УІЕСР скористаємося вартісним методом її вимірювання і проаналізуємо зміну її рівня і динаміки (Табл.6).

Таблиця 6. Аналіз продуктивності праці та трудомісткості продукції при виробництві продукції з вирівнювальних посівів у 2021-2023 роках на філіях УІЕСР.

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023 до 2021	
				+, -	%
Реалізація продукції, тис.грн.	29984,1	21348,0	42578,2	12594,0	42,0
Середньооблікова чисельність працівників, чол.					
весь персонал	527	565	525	-2,0	-0,4
фахівці -агрономи	117	121	122	5,0	4,3
Річна продуктивність праці, тис. грн./особу:					
весь персонал	56,9	37,8	81,1	24,2	42,5
фахівці -агрономи	256,3	176,4	349,0	92,7	36,2
Відпрацьовано всіма працівниками , людино/год.	944940	957187	998885	53945,0	5,7
Питома трудомісткість на 1 тис. грн продукції, годин	31,51	44,84	23,46	-8,1	-25,6
Середньогодинний виробіток 1-го працівника грн/особу	31,73	22,30	42,63	10,9	34,3

*Джерело – складено автором за даними звітності УІЕСР

Наведені дані свідчать про те, що у 2023 році, в порівнянні з 2021 роком, продуктивність праці персоналу зросла на 24,2 тис. грн або 42,5%; фахівців агрономів на 92,7 тис. грн або 36,2% за рахунок збільшення обсягів реалізації продукції з вирівнювальних посівів. Питома трудомісткість персоналу на 1 тис. грн. продукції зменшилася на 25,6% і становить 23,46 год.

Середньогодинний виробіток одного працівника складає 42,63 грн і зріс на 34,3%.

Висновки.

Забезпеченість УІЕСР трудовими ресурсами, їх раціональне використання є важливим фактором підвищення ефективності проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин.

За результатами проведених досліджень встановлено, що:

1. Чисельність персоналу в УІЕСР за останні три роки зросла на 4,4% і складає 550 чоловік з якої 22,4% припадає на керівників; 22,2% агрономів всіх категорій; 29,6% на техніків та провідних фахівців і 25,8% на обслуговуючий персонал.

2. Кваліфікація робочих відповідає вимогам діяльності УІЕСР. Причому рівень кваліфікації підвищився у поточному році в порівнянні з попереднім.

3. Наявні втрати робочого часу в УІЕСР є наслідком впливу певних факторів (як об'єктивних так і суб'єктивних). Особливу увагу слід звернути на цілодобові простої, які керівництво УІЕСР має усунути першочергово, це дозволить в найближчий час підвищити продуктивність праці, і, як наслідок, збільшити обсяги виробництва, а значить покращити показники, що характеризують ефективність використання трудових ресурсів.

4. Протягом 2021-2023 років зросла продуктивність праці та зменшилася питома трудомісткість на 1 тис. грн. продукції.

Таким чином, раціональне використання наявних у філіях УІЕСР трудових ресурсів носить багатоаспектний характер, який передбачає удосконалення планування та комплексного використання цих ресурсів. Значну роль слід приділяти економічній оцінці ресурсів, яка тісно повинна бути пов'язана з прийняттям управлінських рішень щодо їх використання.

Разом з тим, необхідною умовою ефективного використання наявних ресурсів є їх інтенсивне використання, що базується на впровадженні передових досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, застосуванні нових технологій, підвищенні рівня освіти і кваліфікації

працівників, поліпшенні форм і методів організації виробництва, економній витраті людських, фінансових ресурсів.

Література

1. Єлець О.П., Гармаш І.О. Трудові ресурси підприємства та підходи до їх оцінки. Економіка і суспільство. 2017. № 9. С. 418-422. URL:https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/72.pdf (дата звернення 23.04.2024).
2. Кравченко М. А. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві. Ефективна економіка. 2010. №5. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=219#> (дата звернення 09.05.2024).
3. Магас Н.О. Трудовий потенціал аграрного сектору економіки України. Продуктивність агропромислового виробництва. Науково-практичний збірник (економічні науки). НДІ "Укراгропромпродуктивність". 2020. С. 91-94. URL:<https://uapp.in.ua/wp-content/uploads/2021/04/31.pdf#page=91> (дата звернення 09.05.2024).
4. Махначова Н.М., Семенюк І.Ю. Чинники та фактори впливу на ефективність використання трудових ресурсів підприємства. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 8. С. 303-308. URL:https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/54.pdf (дата звернення 29.04.2024).
5. Мішура В.Б., Касьянюк С.В., Петренко Ю.О. Напрями підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства. Вісник економічної науки України. 2019. № 1. С. 76-81. URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/151669/12-Mishura.pdf?sequence=1> (дата звернення 20.04.2024).
6. Наумко Ю.С. Ефективність використання трудових ресурсів сільських територій. Агросвіт. 2011. №11. С. 21-24. URL:http://www.agrosvit.info/pdf/11_2011/6.pdf (дата звернення 20.04.2024).

7. Чірюкіна, В. О. Аналіз забезпеченості та ефективності використання трудових ресурсів. (2019). Збірник наукових праць студентів кафедри економічної експертизи та аудиту бізнесу. URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35607/1/323.pdf> (дата звернення 29.04.2024).

8. Тарлопов, І. О. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів промислових підприємств в Україні. Економіка та держава. 2020, №9. С. 33- 37.

9. Лебідь О.В._Аналіз ефективності використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств Дніпропетровської області. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Випуск 7 (2). С. 58-61. URL:http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_2_2016ua/17.pdf (дата звернення 26.04.2024).

References

1. Yelets, O.P. and Harmash, I.O. (2017), “Labor resources of enterprise and approaches to their estimate”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 9, pp. 418-422, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/72.pdf (Accessed 23 April 2024).

2. Kravchenko, M. A. (2020), “Analysis of the efficiency of the use of labor resources at the enterprise”, *Efektivna ekonomika*, vol. 5. available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=219#> (Accessed 09.05.2024).

3. Magas, N.O. (2020). “Labor potential of the agrarian sector of the economy of Ukraine”, *Produktyvnist' ahropromyslovoho vyrobnytstva. Naukovo-praktychnyy zbirnyk (ekonomichni nauky)*. NDI “Ukrahropromproduktyvnist'”, pp. 91- 94, available at: <https://uapp.in.ua/wp-content/uploads/2021/04/31.pdf#page=91> (Accessed 09 May 2024).

4. Makhnachova, N.M. and Semenyuk, I.Yu. (2017), “Factors and factors of influence on the efficiency of the use of labor resources of the enterprise”,

Ekonomika i suspil'stvo, vol. 8, pp. 303-308, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/54.pdf (Accessed 29 April 2024).

5. Mishura, V. B., Kasyanyuk, S.V. and Petrenko, Yu.O. (2019), “Directions for improving the efficiency of the use of labor resources of the enterprise”, *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrayiny*, vol. 1, pp. 76-81, available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/151669/12-Mishura.pdf?sequence=1> (Accessed 20 April 2024).

6. Naumko, Yu.S. (2011), “The effectiveness of the use of labor resources in rural areas”, *Agrosvit*, vol. 11, pp. 21-24, available at: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2011/6.pdf (Accessed 20 April 2024).

7. Chiryukina, V. O. (2019). “Analysis of availability and efficiency of use of labor resources”, *Zbirnyk naukovykh prats' studentiv kafedry ekonomichnoyi ekspertyzy ta audytu biznesu*, pp. 323-327, available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35607/1/323.pdf> (Accessed 09 May 2024).

8. Tarlopov, I. O. (2020). “Analysis of the efficiency of the use of labor resources of industrial enterprises in Ukraine”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9. pp. 33-37.

9. Lebid, O.V. (2016), “Analysis of the efficiency workforce agricultural enterprises of Dnipropetrovsk region”, *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 7 (2), pp. 58-61, available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_2_2016ua/17.pdf (Accessed 26 April 2024).

Стаття надійшла до редакції 13.05.2024 р.